

Załącznik nr 2

Autoreferat

1. Imię i nazwisko: Izolda Bokszczanin-Gołaś

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

Dyplom doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce, nadany uchwałą Rady Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego z dnia 5 czerwca 2002 r. na podstawie przedstawionej rozprawy doktorskiej pt. „Reforma instytucji politycznych Republiki Włoskiej w latach 90.”, promotorem w przewodzie doktorskim był prof. dr hab. Eugeniusz Zieliński, a recenzentami: prof. dr hab. Jan Wawrzyniak i dr hab. Grażyna Ulicka, prof. UW. Praca doktorska otrzymała wyróżnienie, została rekomendowana do druku oraz uzyskała nagrodę Rektora Uniwersytetu Warszawskiego.

Dyplom ukończenia trzysemestralnych studiów podyplomowych (typu MBA) w zakresie zarządzania europejskiego – *Diplôme Master de Management Industriel Européen*, HEC–SGH, uzyskany 25 listopada 1995 r. z wynikiem bardzo dobrym w ramach programu studiów francuskojęzycznych organizowanych przez Haute École Commerciale (Jouy-en-Josas, Paris), we współpracy ze Szkołą Główną Handlową, na podstawie obrony pracy dyplomowej pt. „*Les investissements étrangers en Pologne – cadre juridique et importance économique*”, koordynator programu: prof. Henri-Louis Védie (HEC Paris). Studia zostały sfinansowane w ramach stypendium przyznanego przez Fondation France-Pologne.

Dyplom ukończenia studiów magisterskich w zakresie nauk politycznych w Instytucie Nauk Politycznych, na Wydziale Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, uzyskany w 1993 r. (na podstawie pracy magisterskiej pt. „Rada Europy – instytucja integracji politycznej w Europie”, promotorem pracy był prof. dr hab. Eugeniusz Zieliński).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

Od 1 października 1994 r. do 30 września 2002 r. pracowałam na stanowisku asystenta w Zakładzie Systemów Politycznych, Instytutu Nauk Politycznych, Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytetu Warszawskiego.

Od 1 października 2002 do 30 września 2003 r. byłam zatrudniona na stanowisku starszego wykładowcy w Zakładzie Systemów Politycznych, Instytutu Nauk Politycznych, Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytetu Warszawskiego (w tym okresie korzystałam z urlopu macierzyńskiego od 31 lipca 2002 do 28 stycznia 2003 r.).

Od 1 października 2003 r. do 30 września 2016 r. pracowałam na stanowisku adiunkta na podstawie mianowania w Zakładzie Nauki o Państwie i Administracji Publicznej, Instytutu Nauk Politycznych, Wydziału Dziennikarstwa i Nauk Politycznych, Uniwersytetu Warszawskiego (w tym okresie przebywałam na urlopie macierzyńskim od 2 listopada 2005 r. do 2 marca 2006 r.).

Od 1 października 2006 r. do 30 września 2013 r. byłam dodatkowo zatrudniona na stanowisku adiunkta w Wyższej Szkole Administracyjno-Społecznej w Warszawie (Wydział Administracji).

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U.nr 65, poz.595 z późn. zm.):

a) tytuł osiągnięcia naukowego: *Hybrydyzacja demokracji lokalnej w państwach Europy Południowej (Francja, Hiszpania, Włochy)*

b) autor, tytuł, rok wydania, nazwa wydawnictwa:

Izolda Bokszczanin, *Hybrydyzacja demokracji lokalnej w państwach Europy Południowej (Francja, Hiszpania, Włochy)*, Warszawa 2019, Dom Wydawniczy Elipsa, s. 380, ISBN 978-83-8017-248-7, recenzje wydawnicze: prof. dr hab. Eugeniusz Zieliński, dr hab. Grażyna Ulicka, prof. UW.

c) omówienie celu naukowego ww. prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Monografia wskazana jako osiągnięcie naukowe stanowi podsumowanie ostatnich kilku lat badań, których przedmiotem uczyniłam przejawy modernizacji i zmian instytucjonalnych dokonujących się współcześnie na subpaństwowym, w szczególności lokalnym poziomie systemu demokratycznego państw Europy Południowej. Praca jest odpowiedzią na zapotrzebowanie na refleksję naukową zarówno o teoretycznym, jak i analityczno-deskryptywnym charakterze, dotyczącą istotnych procesów i jakościowo nowych zjawisk obserwowanych w tym fragmencie rzeczywistości społeczno-politycznej. Jednym z celów pracy jest również odniesienie się do stanu badań i ujęć teoretycznych prezentowanych w nauce europejskiej i światowej, których recepcja na gruncie polskiej politologii wykazuje pewne deficyty.

Przedmiotem wskazanej publikacji jest funkcjonowanie instytucji oraz mechanizmów demokratycznych na szczeblu lokalnym, ze szczególnym uwzględnieniem nowych form partycypacji obywatelskiej. Badania zostały przeprowadzone na podstawie systemu rozwiązań oraz praktyk funkcjonowania w trzech państwach Europy Południowej: Francji, Hiszpanii i Włoszech. Wybór tych trzech przypadków narodowych był podyktowany kilkoma kluczowymi przesłankami: po pierwsze, w państwach tych obserwowane są zmiany o podobnej etiologii, istotnym charakterze i dużej intensywności, pozwalające traktować je jako substancjalne i relewantne; po drugie – państwa te wykazują wiele analogii, pozwalających połączyć je w postępowaniu badawczym w jedną szeroką kategorię, a tym samym uzyskać w procesie analizy ustalenia ponadjednostkowe; po trzecie, ze względu ograniczoną prezentację w polskiej literaturze politologicznej omówień lokalnych systemów demokratycznych państw tego obszaru geograficznego w ich aktualnej fazie rozwojowej. W nawiązaniu do tego ostatniego argumentu ważnym motywem stała się potrzeba zrównoważenia wyraźnych dysproporcji w podejmowanych w ostatnich latach przedsięwzięciach naukowych dotyczących podobnej problematyki na rzecz skoncentrowania uwagi na obszarze i rozwiązaniach państw nordyckich, germańskich i anglosaskich. Tymczasem pewne aspekty otoczenia systemowego oraz specyfika trajektorii rozwoju reżimu demokratycznego państw Europy Południowej (jak również komponenty kultury politycznej, uwarunkowania ekonomiczne, zakres występujących dysfunkcji) pozwalają dostrzec w ich doświadczeniach wiele elementów istotnych dla zrozumienia kondycji – przez wielu autorów określanej jako krytyczna – współczesnych demokracji. Z powyższych względów zasadną wydała się próba

uzupełnienia dostępnej wiedzy w tym zakresie oraz propozycja odpowiedzi na zauważone deficyty.

We współczesnych badaniach dotyczących obecnego stanu i rozwoju demokracji na poziomie lokalnym zarysowuje się zapotrzebowanie na wypracowanie metodycznej propozycji badań, zarówno na poziomie koncepcyjnym, jak i empirycznym, które pozwoliłyby na kompleksową analizę dokonujących się metamorfoz demokracji lokalnej.

Na etapie konceptualizacji badań własnych czerpałam inspirację z kilku perspektyw teoretycznych. Za szczególnie wartościowy heurystycznie i inspirujący do własnych poszukiwań uznałam paradygmat *demokratyzacji resp. demokratycznej modernizacji* (poprzez intensyfikację form i kanałów partycypacji) w ujęciu neoinstytucjonalnym, w połączeniu z perspektywą antropologii polityki, z której wywodzę założenie o dokonującej się *hybrydyzacji*. Takie ukierunkowanie refleksji doprowadziło do wykrystalizowania się autorskiej propozycji sposobu wyjaśnienia zachodzących zmian na lokalnym szczeblu systemu demokratycznego za pomocą koncepcji *hybrydyzacji demokracji lokalnej*. Jest to próba adaptacji teorii hybrydyzacji z gruntu antropologii kulturowej na grunt politologii w celu i zakresie opisu oraz eksplanacji charakteru procesów przemian lokalnych systemów demokratycznych (analogicznie do teorii zmian kulturowych w globalizującym się otoczeniu). Podobny zabieg został zastosowany przez Johna Loughlina, w jego konceptualizacji państwa hybrydalnego (*hybrid state*). Termin *hybrydalność* w odniesieniu do demokracji lokalnej rozumieć należy jako swoistą formułę koegzystencji różnych modeli instytucjonalnych oraz podejść do procesów politycznych w ramach jednego systemu politycznego, zaś pojęcie *hybrydyzacja* oznaczać będzie proces zmian zachodzących w lokalnych systemach demokratycznych, polegających na akomodacji zróżnicowanych rozwiązań innowacyjnych do systemu klasycznych instytucji i podstawowych mechanizmów lokalnego rządzenia.

Propozycja zbudowania zrębów wspólnego modelu deskryptywnego wyjaśniającego przemiany zachodzące w systemach demokratycznych na szczeblu lokalnym w analizowanych państwach, nie przesłania zarysowanego w hipotezach i zweryfikowanego w toku badania problemu utrzymującego się faktycznego ekstremalnego zróżnicowania w badanych lokalnych przestrzeniach politycznych. Ta konstatacja pozwala wysnuć kolejne spostrzeżenie o zarysowujących się na poziomie lokalnym tendencjach do rozwoju tych systemów według logiki dwóch, czy nawet wielu prędkości, a w konsekwencji dalszego

połączenia się dyferencjacji. Następuje oddalanie się wspólnot peryferyjnych od centrum, na jednym biegunie formuje się model radykalnie awangardowy, na drugim – model konserwujący klasyczne demokratyczne minimum (w wersji przedstawicielskiej). W wyniku przeprowadzonych analiz spośród wielu determinant rozstrzygających o takim przebiegu przemian (do których należą uwarunkowania historyczne, kulturowe, społeczne, instytucjonalne, ekonomiczne) rola szczególnie istotna przypada czynnikom politycznym, przede wszystkim tym aspektom, które można nazwać stylem politycznym.

Podstawowym zadaniem badawczym opracowania było określenie: czy zmiany dokonujące się w obrębie lokalnych systemów politycznych powodują wykształcenie się nowego hybrydalnego modelu demokracji lokalnej; w jakim zakresie oraz stopniu zachodzi proces hybrydyzacji instytucjonalnej i funkcjonalnej w lokalnych systemach demokratycznych w państwach Europy Południowej; czy zauważalne podobieństwa pozwalają traktować je jako jeden wspólny model hybrydalnej demokracji lokalnej.

W celu wyjaśnienia przyczyn występujących podobieństw i różnic, zbadany został związek między rozwiązaniami instytucjonalnymi, uwarunkowaniami kulturowymi, zachowaniami politycznymi, stylem polityki, a także wpływ tych zmiennych na kierunki i stopień zaawansowania zmian.

Główna kierunkowa hipoteza pracy brzmi: **w państwach Europy Południowej zachodzi proces hybrydyzacji modelu demokracji lokalnej, przejawiający się w nowej artykulacji rozwiązań instytucjonalnych, eksperymentowanych innowacyjnych praktykach i towarzyszących im procesach politycznych. Jest on w zauważalnym stopniu determinowany przez uwarunkowania odziedziczone z przeszłości, natomiast szczególnie istotną rolę odgrywają czynniki kontekstualne wynikające z bieżącej dynamiki politycznej, społecznej i ekonomicznej.** Sformułowane zostały ponadto poboczne, dodatkowe hipotezy i pytania badawcze o pochodnym bądź szczegółowym charakterze. Stanowią one punkt wyjścia do rozważań zawartych w poszczególnych rozdziałach pracy.

Poszukując odpowiedzi na pytania badawcze i kierując się potrzebą weryfikowania postawionych hipotez, dokonałam krytycznej analizy wybranych współczesnych, relevantnych teorii demokracji (w szczególności demokracji deliberatywnej, partycypacyjnej, stowarzyszeniowej, performatywnej etc.) oraz aktualnych teoretycznych ujęć stosowanych dla wyjaśniania procesów zachodzących we współczesnych państwach (m.in.: koncepcja nowego

lokalizmu, *governance*, demokratyzacji, modernizacji etc.). Postępowanie to pozwoliło na stworzenie propozycji deskryptywno-wyjaśniającej, która następnie została zastosowana w badaniach demokracji lokalnej w omawianych państwach. Konieczne było również wyodrębnienie i skategoryzowanie podstawowych determinant wpływających na funkcjonowanie i modelowanie demokracji lokalnej. Do szerokich kategorii – zbiorów determinant – zaklasyfikowane zostały czynniki i elementy systemowe i pozasystemowe (elementy otoczenia) mające wymiar proceduralno-instytucjonalny oraz funkcjonalno-efektywnościowy (stanowiące rezultat praktyki politycznej).

U podstaw rozumowania przyjęto założenie, że analiza kontekstu polityczno-instytucjonalnego jest kluczowa w badaniach nad ukształtowaniem się modelu demokracji lokalnej, czynniki instytucjonalne odgrywają ważną rolę w procesach politycznych na różnych szczeblach organizacyjnych państwa, w tym również na poziomie lokalnym, przy czym współwystępują tu również czynniki pozainstytucjonalne, interakcje i relacje interpersonalne, nieformalne wpływy i oddziaływania, których znaczenie wzrasta odwrotnie proporcjonalnie do wielkości wspólnoty. Wyróżnionymi determinantami w wymiarze proceduralno-instytucjonalnym są: system wyborczy, normatywne konstrukcje instytucji bezpośredniego decydowania, struktura samorządu terytorialnego, model władzy i relacji między strukturami władzy (w układzie horyzontalnym i wertykalnym), mechanizmy rządzenia wspólnotami lokalnymi.

Osiągnięciem w wymiarze teoretycznym było wypracowanie koncepcji hybrydyzacji demokracji lokalnej w wariacie południowoeuropejskim. Podstawowym dokonaniem w wymiarze empirycznym było natomiast zastosowanie powyższej propozycji wyjaśniającej do zbadania procesu i przejawów zmian obserwowanych we Francji, Hiszpanii i Włoszech. Analiza procesów kształtowania się narodowych systemów lokalnych demokracji objęła w wymiarze syntetyzującym okres rozwoju instytucji i praktyki do lat 90. XX w., natomiast w wymiarze bardziej szczegółowym została zogniskowana na fazie przemian przełomu XX i XXI w. oraz w pierwszych dekadach XXI w. Takie założenia dotyczące temporalnego przekroju analizy wynikały z intencji połączenia dwóch celów: ukazania ciągłości procesów z jednej strony oraz uwypuklenia aktualnej fazy przemian, której cechy pozwalają dostrzec jej szczególną intensywność i jakościową odrębność.

W pracy zostały wykorzystane podejścia i metody badawcze właściwe dla badań politologicznych. Poszukiwanie związków przyczynowych między zjawiskami społecznymi

oparte zostało na krytycznej analizie różnych podejść teoretycznych, w tym przede wszystkim neoinstytucjonalizmu. Połączenie neoinstytucjonalizmu oraz teorii racjonalnego wyboru (w wariacie logiki stosowności) pozwoliło na zrównoważenie znaczenia struktur instytucjonalnych i roli aktorów politycznych oraz ułatwiło przeprowadzenie analizy mechanizmów demokratycznych w ujęciu dynamicznym, z uwzględnieniem roli podmiotów politycznych. W celu eksplanacji zachodzących koincydencji, korelacji i analogii między państwami Europy Południowej w zakresie współczesnego modelowania demokracji lokalnej, a także dla pokazania tych zbieżności na tle licznych utrzymujących się różnicowań, zastosowana została metoda porównawcza. Zgodnie z przyjętą perspektywą badawczą analiza komparatywna miała wymiar zarówno jakościowy, jak i ilościowy. Istotną rolę w toku postępowania badawczego odegrała analiza instytucjonalno-prawna, analiza historyczna (genetyczna), analiza systemowa, elementy analizy statystycznej oraz analizy antropologii polityki. Połączenie różnych metod wynikających z podejścia neoinstytucjonalnego (jako wiodącego), w nawiązaniu do innych uzupełniających perspektyw, pozwoliło na szeroki ogląd badanej rzeczywistości, a tym samym na konstruowanie wielowymiarowych odpowiedzi na pytania badawcze oraz wielostronne weryfikowanie postawionych hipotez. Za sprawą wykorzystania zróżnicowanych metod analizy oraz dywersyfikacji bazy materiałów źródłowych – możliwe było uzyskanie kompleksowych wyników, co pozwoliło nie tylko na pogłębione zrozumienie badanej problematyki dotyczącej wybranego wycinka rzeczywistości politycznej, ale także na uzyskanie wysokiej jakości badań, a tym samym miarodajnych, wiarygodnych rezultatów.

Kompozycja wywodu i struktura książki zostały podporządkowane zarysowanemu wyżej celom badań. Praca została podzielona na sześć rozdziałów. W rozdziale pierwszym zostały omówione ramy teoretyczne i metodologiczne pracy. W szczególności zaprezentowane zostały wybrane współczesne koncepcje demokracji. Wyselekcjonowane zgodnie z preferencjami metodologicznymi autorki teorii i ujęcia definicyjne demokracji lokalnej stanowiły podstawę dla próby własnej konceptualizacji, sformułowania założeń oraz ich uszczegółowienia w toku analiz w drodze operacjonalizacji stosowanych pojęć podstawowych. W rozdziale tym została przedstawiona strategia badawcza oraz główne założenia analizy realizowanej w dalszych częściach pracy. Podjęta w nim została konceptualizacja hybrydyzacji, stanowiącej propozycję wyjaśniającą obserwowanego współcześnie procesu przekształceń demokracji lokalnej. Kolejne rozdziały zostały poświęcone omówieniu kluczowych dla przyjętej strategii badawczej problemów:

uwarunkowań ukształtowania modelu demokracji lokalnej w omawianych państwach w tym w szczególności historycznych, ustrojowych i kulturowych; zależności między modelem demokracji lokalnej a funkcjonującym w danym państwie systemem samorządu terytorialnego; normatywnego ukształtowania klasycznego zestawu instytucji demokracji lokalnej, zarówno przybierających formy pośredniego, jak i bezpośredniego uczestnictwa w wyrażaniu woli przez członków lokalnej wspólnoty; innowacyjnych instrumentów i mechanizmów demokratycznych eksperymentowanych i stopniowo wdrażanych na szczeblu lokalnym; analizy empirycznej funkcjonowania instytucji demokracji lokalnej. Zakończenie zawiera generalne konkluzje, podsumowanie rozważań z odniesieniem się do postawionych hipotez, stwierdzenie faktycznego zapoczątkowania procesu hybrydyzacji modelu południowoeuropejskiej demokracji lokalnej, z podkreśleniem dialektycznego charakteru tego procesu i ekstremalnego zróżnicowania efektów. Zostały w nim ponadto zawarte predyktywne ustalenia dotyczące możliwych kierunków dalszego rozwoju demokracji lokalnej w badanych państwach.

Wyniki przeprowadzonych analiz pozwoliły na stwierdzenie, że zachodzi korelacja między wymiarem strukturalnym i funkcjonalnym a aktywnością podmiotów politycznych, która determinuje proces modelowania instytucjonalnego, opartego na odziedziczonym z przeszłości podglebiu kulturowym, wpływając równocześnie na obecną dynamikę rozwojową w zakresie funkcjonowania demokracji lokalnej.

Powyższą diagnozę odnoszącą się do stwierdzenia początków procesu przemodelowania demokracji lokalnej, przejawiającego się w wytwarzaniu hybrydalnych form instytucjonalnych i nowych sposobów funkcjonowania, wysnutą z analizy trzech państw Europy Południowej, chciałabym wskazać jako osiągnięcie badawcze. Oryginalność i znaczenie osiągnięcia przejawia się nie tylko w podjęciu istotnej i aktualnej problematyki, dotychczas niedostatecznie rozpoznanej, ale ponadto w sposobie ujęcia zagadnień – całościowym i dynamicznym, osadzonym w ramach wyznaczonych przez krzyżujące i uzupełniające się perspektywy teoretyczno-metodologiczne.

Reasumując, do podstawowych rezultatów przeprowadzonych badań należałoby zaliczyć:

- usystematyzowanie wiedzy na temat współczesnych kierunków przeobrażeń na poziomie demokracji lokalnej;
- konceptualizację i operacjonalizację badań demokracji na szczeblu lokalnym, ze szczególnym uwzględnieniem konceptu hybrydyzacji rozwiązań demokracji lokalnej;
- stworzenie propozycji deskryptywno-wyjaśniającej pozwalającej na zastosowanie w badaniach demokracji lokalnych;
- przeprowadzenie analizy empirycznej demokracji lokalnej w ujęciu porównawczym, na przykładzie trzech państw Europy Południowej: Francji, Hiszpanii i Włoch;
- rozszerzenie zastosowania podejść badawczych w kierunku badań interdyscyplinarnych z perspektywy takich dyscyplin jak nauki polityczne, prawo, socjologia, antropologia, co umożliwiło przeprowadzenie wielowymiarowej i całościowej analizy demokracji lokalnej.

Zaproponowana strategia miała na celu holistyczne ujęcie badanej materii. Demokracja lokalna ukazana została w sposób przekrojowy, wielowątkowy i wieloaspektowy. Takie podejście wymagało przechodzenia od poziomu analizy możliwie dużego zbioru danych szczegółowych, poprzez wyselekcjonowanie istotnych, konstytutywnych dla problemu komponentów i determinant, aż do dokonania syntezy w każdym z omawianych obszarów zagadnień. Przeprowadzone badania nie wyczerpują zapewne wszystkich związanych z ich przedmiotem kwestii, w wyniku postępowania badawczego wyłoniły się nowe pytania i zagadnienia, które mogą być przedmiotem odrębnych, pogłębionych analiz. Ustalenia zaproponowane w pracy można w istocie traktować jako punkt wyjścia do kolejnych badań dotyczących demokracji lokalnej w trzech państwach zgrupowanych w ramach wspólnego modelu południowoeuropejskiego, jak również w innych organizmach państwowych charakteryzujących się odmiennymi cechami typowymi.

Moje blisko dziesięcioletnie badania dotyczące problematyki demokracji lokalnej prowadziły również, na różnych etapach ich realizacji, do prezentowania częściowych rezultatów w postaci publikacji i wystąpień konferencyjnych. Znalazły one swój wyraz

między innymi w opracowaniu założeń metodologicznych i zakresu merytorycznego, jak również w koordynacji (wraz z A. Mirską) prac nad publikacją, pt. *Demokracja lokalna w państwach Europy*, (red.) I. Bokszczanin, A. Mirska, Warszawa 2014, oraz w indywidualnym przygotowaniu trzech autorskich rozdziałów nt. *Demokracja lokalna – próba konceptualizacji*, *Demokracja lokalna we Francji*, *Demokracja lokalna we Włoszech*. Ustalenia dokonane na tym etapie stanowiły punkt wyjścia i przyczynek do dalszych pogłębionych i poszerzonych badań, które zaowocowały kompleksowym, monograficznym opracowaniem przedstawionym jako osiągnięcie naukowe w niniejszej procedurze awansowej. Wstępne wyniki analiz, rozwijane ujęcia koncepcyjne i wątki poboczne były ponadto prezentowane podczas wystąpień na konferencjach i seminariach naukowych. Tytułem przykładu wymienić należy m.in.: prezentację referatu pt. *Kierunki zmian w modelu demokracji lokalnej (we Francji)*, w ramach Konferencji naukowej „60 lat Konstytucji V Republiki Francuskiej. Ustrój – Doktryny- Partie, Uniwersytet Jagielloński, Kraków 2018 r.; wygłoszenie referatu nt: *Implementing participatory budgeting in municipalities – some evidence from V-4 countries*, podczas XXXII Convegno Società Italiana di Scienza Politica, Turyn 2018; prezentację referatu nt.: *Searching for Responsive Public Management: Lessons from Implementing Participatory Budgeting in Central European Cities*, na międzynarodowym sympozjum naukowym: *International Research Symposium on Public Management in Asia: Innovation and Transformation*, The Education University of Hong Kong, Hong Kong 2017; przedstawienie referatu pt. *Local Government in CEE Countries Responding to Challenges of Modernization and Europeanization*, podczas 24th World Congress of Political Sciences (IPSA), Poznań 2016 r.; wystąpienie pt. *Partycypacja obywatelska na szczeblu lokalnym w państwach Europy Południowej* oraz moderację panelu w ramach III Kongresu Politologii, Kraków 2015 r.; wygłoszenie referatu pt. *Direct election of the mayors – normative assumption and political implications (comparative approach)*, podczas VI Congress of the Czech Political Science Association, Praga 2015; referat pt. *Demokracja lokalna we Francji*, w ramach II Kongresu Politologicznego, Poznań 2012 r., prezentację komunikatu pt. *Local Democracy in Poland – Institutional and Functional Dimension*, podczas międzynarodowej konferencji *Transformation of regional economies: sustainable development and competitiveness*, Ryga 2013 r.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Równolegle do scharakteryzowanego wyżej podstawowego obszaru badań oraz dokonań wynikających z głównych zainteresowań naukowych, wskazywanych jako osiągnięcie do przewodu habilitacyjnego, prowadziłam również badania naukowe w innych obszarach problemowych. W ramach tej działalności opublikowałam łącznie 62 prace, w tym 4 monografie (3 we współautorstwie), współredagowałam jedną pracę zbiorową, opublikowałam 47 rozdziałów w książkach oraz 10 artykułów w recenzowanych periodykach naukowych.

Moja aktywność badawcza i publikacyjna skoncentrowana została intencjonalnie na wybranych, częściowo wiążących się, stykających lub krzyżujących się ze sobą zakresach zagadnień, do których należą: instytucje władzy wykonawczej, modernizacja mechanizmów rządzenia i rozwiązań ustrojowych, instytucje demokracji bezpośredniej, współczesne systemy polityczne, ze szczególnym uwzględnieniem Republiki Włoskiej.

Główne kierunki moich badań zostały w efekcie zogniskowane na czterech obszarach problemowych:

1. Instytucje władzy wykonawczej, ze szczególnym uwzględnieniem instytucji prezydenta oraz rządu w państwach europejskich;
2. Modernizacja mechanizmów rządzenia – w wymiarze strukturalnym, funkcjonalnym, terytorialnym (na przykładzie Francji i Włoch);
3. Instytucje demokracji bezpośredniej (na różnych szczeblach organizacyjnych państwa);
4. Współczesny system polityczny Włoch.

ad 1. Instytucje władzy wykonawczej w państwach europejskich, ze szczególnym uwzględnieniem instytucji prezydenta oraz rządu

Ważne miejsce w moim dorobku naukowym zajmuje publikacja pt. *Rząd w państwach Europy*, przygotowana przeze mnie we współautorstwie z prof. E. Zielińskim i wydana w dwóch tomach (t. 1, Warszawa 2003; t. 2, Warszawa 2005). Opracowanie to było rezultatem szerszego projektu badawczego realizowanego w ramach badań statutowych INP UW nt. *Problemy ustrojowe państw współczesnych*. Walorem opracowania było syntetyzujące i nowatorskie zaprezentowanie zagadnienia instytucji rządu w ujęciu politologicznym (łącznie

zarówno podejście instytucjonalno-normatywne jak i analizę funkcjonalno-empiryczną). W toku postępowania badawczego uwypuklone zostały kluczowe dla tematu kwestie takie jak: geneza i ewolucja instytucji rządu i premiera; pozycja ustrojowa; skład, tryb powoływania, organizacja i zasady działania rządu; zadania oraz uprawnienia rządu i premiera; odpowiedzialność członków rządu oraz dynamiczny układ relacji rząd – partie polityczne. Poddana weryfikacji hipoteza wskazująca na determinujące znaczenie czynników kontekstualnych dla wykształcenia określonego modelu rządu pozwoliła na uogólniające stwierdzenie o dokonującej się ekspozycji roli organów wykonawczych we współczesnych systemach władzy. Opracowanie objęło swym zakresem państwa nie tylko należące do podstawowego kanonu politologicznych odniesień (Francja, Wielka Brytania), ale również instytucje rządów w rzadziej omawianych systemach ustrojowych, takich jak Irlandia, Portugalia, Hiszpania, Finlandia, Norwegia czy Dania, podnosząc tym samym wartość poznawczą monografii. Publikacja ta spotkała się z pozytywnym oddźwiękiem ze strony środowiska politologicznego (*vide* recenzje, liczne cytowania) oraz zaznaczyła się użytecznością w procesie dydaktycznym w nauczaniu akademickim.

Zainteresowania badawcze instytucją rządu w perspektywie politologicznej zaowocowały ponadto dalszymi pracami zogniskowanymi na przypadku francuskim, stanowiącym interesujący przykład zastosowania inżynierii konstytucyjnej dla modernizowania systemu ustrojowego. Wynikiem przeprowadzonych badań, realizowanych w zasadniczej mierze dzięki przyznaniu mi przez Rząd Francuski stypendiów umożliwiających pobyty studyjne we Francji (podczas których miałam sposobność zebrania materiałów źródłowych, przeprowadzenia empirycznych badań jakościowych, konsultacji naukowych z przedstawicielami renomowanych ośrodków politologicznych: Institut d'Études Politiques de Lille, Institut d'Études Politiques de Lyon, Institut d'Études Politiques d'Aix-en-Provence oraz dwóch francuskich centrów badawczych: CLERSE, CERAPS), były cztery publikacje. Jedną z nich jest praca pt. *Pozycja ustrojowa rządu w V Republice w świetle reformy konstytucyjnej z 2008 r.*, „Prawo i Polityka” 2010, nr 1 (2), s. 7–34. W studium tym poddałam analizie zmiany w ukształtowaniu pozycji ustrojowej rządu wynikające z unormowań prawnych, w szczególności w kontekście modyfikacji wprowadzonych w drodze nowelizacji konstytucji w 2008 r., jak również wynikające z praktyki ustrojowej i pozakonstytucyjnych czynników determinujących faktyczną konfigurację organów władzy w V Republice. W toku analiz dowodzę, że aktualny proces modernizowania systemu

instytucjonalnego V Republiki sprzyja utrzymywaniu się, a nawet wzmacnianiu prezydencjalizacji ustroju.

Kolejnym przykładem jest publikacja pt. *Powoływanie i odpowiedzialność polityczna rządu w praktyce ustrojowej V Republiki Francuskiej*, [w:] *Mechanizmy sprawowania władzy*, J. Błuszkowski, J. Zaleśny (red.), „Studia Politologiczne” 2010, vol. 18, s. 99–131. Celem tego artykułu była identyfikacja i wyjaśnienie zachodzącej ewolucji w relacjach wewnątrz władzy wykonawczej w V Republice, ze szczególnym uwzględnieniem praktyki decydowania przez prezydenta o powoływaniu i odwoływaniu członków rządu, a także egzekwowania odpowiedzialności politycznej rządu. W świetle założeń ustroju V Republiki, zmierzających do kreacji zrationalizowanego parlamentaryzmu poprzez wyeksponowanie i wzmocnienie egzekutywy, wprowadzone zostały rozwiązania służące poprawie stabilności rządu oraz efektywności legislacyjnej. Rząd w tym systemie został poddany podwójnej odpowiedzialności – powinien legitymować się zaufaniem większości parlamentarnej, zgodnie z naturą systemu parlamentarnego, ale w praktyce również – chociaż nieformalnie – poparciem prezydenta. Analiza praktyki ustrojowej pozwoliła na uwypuklenie zachodzących zmian w tym obszarze, przede wszystkim związanych z pojawieniem się szczególnej praktyki tzw. podzielonej egzekutywy (*cohabitation*), która chociaż trwała w sumie jedynie 9 lat (w ramach trzech koabitacji w przedziale lat 1986–2002), pozwoliła na wytworzenie się nowej jakości w mechanizmach rządzenia (dając asumpt do artikulacji „parlamentarnej interpretacji” konstytucyjnej architektury V Republiki). W dominującej jednak czasowo formule prezydencjalnej uprawnienia głowy państwa w zakresie powoływania i odwoływania premiera i ministrów należą do aspektów jego realnej i dyskrecjonalnej mocy decydowania. Na utrzymywanie się prezydencjalnej wersji francuskiej tradycji ustrojowej wpływ mają aktualne uniwersalne procesy i zjawiska (procesy globalizacji, personalizacja władzy, ewolucja organizacji partyjnych, mediatyzacja polityki, itp.).

Problem ukształtowania współczesnych wersji konfiguracji strukturalnych i funkcjonalnych zależności w łonie władzy wykonawczej stał się przesłanką dla analizy pozycji ustrojowej premiera w systemie politycznym Francji. Rozwiązania V Republiki są szeroko podejmowane w polskiej literaturze przedmiotu, jednak sama instytucja premiera, *prima facie* drugoplanowa, pozostawała poza głównym obszarem dociekań naukowych. W celu uzupełnienia tej luki uczyniłam przedmiotem odrębnej analizy politologicznej urząd premiera, poddając oglądowi zarówno uwarunkowania normatywno-instytucjonalne, jak i polityczne oraz kontekstowe, które pozwalają wyjaśnić faktyczne uplasowanie tego organu w

systemie ustrojowym, ale również podkreślić jego funkcję zwornika całości systemu (*Instytucja premiera w systemie politycznym V Republiki Francuskiej*, [w:] J. Błuszkowski, J. Zaleśny [red.], *Wielowymiarowość systemów politycznych. Teoretyczne założenia i praktyczne uwarunkowania*, Warszawa 2009, s. 47–65).

Nawiązaniem do prób wyjaśniania zmieniającej się roli instytucji rządu w systemie władzy i procesach rządzenia była praca poświęcona zagadnieniu koordynacji, pt. *Koordinacja prac rządu we Francji*, (w:) *Ustrój polityczny Francji współczesnej*, J. Szymanek (red.), Warszawa 2013, s. 245–273). W studium tym dowodzę, że model francuski koordynowania prac rządu oraz prowadzenia polityki państwowej w ramach struktur władzy wykonawczej wykazuje wiele cech specyficznych. Uwarunkowania pozakonstytucyjne, kultura prawna i polityczna, tradycje ustrojowe, system służby cywilnej mają kardynalne znaczenie dla wykształcenia się oryginalnego systemu koordynowania pracy organów władzy wykonawczych i podległych im urzędów. Jedną z cech charakterystycznych jest utrzymujący się wysoki stopień centralizacji procesu decyzyjnego, co jest uwidocznione w sposób znamieny w obszarze polityki europejskiej. Postrzegany jako efektywny, francuski model koordynacji polityki europejskiej znalazł swoją częściową recepcję w nowych państwach członkowskich, dla których rozwiązania instytucjonalne V Republiki stanowiły ważny i atrakcyjny punkt odniesienia. Koordinacja horyzontalna jest obecnie tylko jednym z podstawowych wymiarów rządowej skuteczności działania; dodatkowym wyzwaniem staje się konieczność zapewniania koordynacji wertykalnej, wynikającej z presji otoczenia zewnętrznego oraz procesów decentralizacyjnych. Tradycyjny francuski model centralistyczny jest poddawany w istocie postępującej transformacji, częściowo wynikającej z presji procesów globalizacji i europeizacji, a w części będącej pochodną wewnętrznej dynamiki rozwojowej.

Rozwój moich zainteresowań badawczych instytucjami władzy wykonawczej skutkował ponadto zaangażowaniem się w przedsięwzięcie naukowe dotyczące próby całościowej analizy współczesnych odsłon instytucji głowy państwa (efektem przeprowadzonych badań była obszerna monografia zbiorowa pod redakcją J. Osińskiego pt. *Prezydent w państwach współczesnych – modernizacja instytucji*, Warszawa 2009). W pracy tej opublikowałam cztery rozdziały poświęcone instytucji prezydenta Francji, Portugalii, Irlandii i Włoch. W wyniku przeprowadzonych analiz zweryfikowana została hipoteza o wzrastającej roli (formalnej i pozaformalnej) instytucji prezydenta we współczesnych systemach politycznych, dokonująca się na gruncie różnych systemów rządów, zarówno w

ramach modelu semiprezydenckiego (prezydencko-parlamentarnego, mieszanego), jak również systemu parlamentarnego. Poza obecnymi już wcześniej w kręgu moich podstawowych zainteresowań rozwiązaniami ustrojowymi Włoch i Francji, znalazły się również państwa, które reprezentują odmienne tradycje i modele instytucjonalne. Analiza zróżnicowanych rozwiązań i praktyk ustrojowych pozwoliła na szerszą, komparatywną perspektywę oraz propozycję uogólniającej refleksji nad tendencjami rozwojowymi instytucji oraz współczesną percepcją roli głowy państwa i władzy wykonawczej. Projekt, obejmując kompleksowe analizy osiemnastu relewantnych przypadków państw współczesnych, został dostrzeżony i doceniony przez środowisko akademickie (nagroda zbiorowa Rektora SGH), a także praktyków (publikacja spotkała się z zainteresowaniem ze strony polityków).

Połączenie perspektywy polskiej i włoskiej i zarazem nawiązanie do moich stałych zainteresowań instytucją prezydenta skutkowało udziałem w polsko-włoskiej konferencji organizowanej pod patronatem Prezydentów Polski i Włoch oraz publikacją pracy (we współautorstwie z J. Szymankiem) pt. *Odpowiedzialność Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Instytucja prezydenta w Polsce i we Włoszech*, J. Kielin-Maziarz, J. Wawrzyniak (red.), Warszawa Wolters Kluwer 2014, s. 148–166. W wyniku analizy rozwiązań polskich, wraz z uwzględnieniem szerszej perspektywy porównawczej, sformułowana została teza o oryginalności polskiego modelu odpowiedzialności prezydenta, a także pewnej jego modalności czy podatności na wpływ praktyki ustrojowej, mającej swe oparcie nie tylko w czynnikach konstytucyjnych. Analizowane zagadnienie nabiera dodatkowego znaczenia w świetle procesów politycznych prowadzących do silnej ekspozycji instytucji głowy państwa we współczesnych systemach politycznych, jak również w kontekście toczących się debat nad reformami konstytucyjnymi (m.in. we Włoszech i Francji), których centralnym elementem jest problem powiązania rzeczywistej roli ustrojowej prezydenta oraz zasady jego (nie)odpowiedzialności politycznej i prawno-konstytucyjnej.

ad 2. Modernizacja mechanizmów rządzenia – w wymiarze strukturalnym, funkcjonalnym, terytorialnym

Drugim polem problemowym eksplorowanym przeze mnie są zagadnienia związane z mechanizmami rządzenia w układzie wertykalnym i horyzontalnym. W szczególności przedmiotem analiz jest zachodząca dynamika zmian: reformy instytucjonalne, zmiany modernizacyjne, dynamika ustrojowa, adaptacja systemowa. W ramach tej grupy zagadnień podjęta została kwestia identyfikacji głównych, aktualnych kierunków rozwoju i zmian

modernizacyjnych wdrażanych w samorządzie terytorialnym Włoch (*Kierunki zmian w systemie samorządu terytorialnego we Włoszech*, [w:] J. Wojnicki [red.], *Europejskie modele samorządu terytorialnego. Stan obecny i perspektywy*, Warszawa 2014, s. 147–167.). Specyfika samorządu terytorialnego Włoch w jego aktualnej fazie rozwojowej była również przedmiotem odrębnej analizy zawartej w pracy pt.: *Samorząd terytorialny w Republice Włoskiej*, [w:] L. Rajca (red.), *Samorząd terytorialny w Europie Zachodniej*, Warszawa 2010, s. 49–90. Studium to stanowiło syntetyczne omówienie ewolucji systemu samorządowego Włoch w jego aktualnej fazie rozwojowej, prowadzące do wskazania zespołu trwałych cech specyficznych oraz zmieniających się elementów.

Szczególnie istotnym elementem modyfikującym funkcjonowanie systemu władzy na poziomie lokalnym było wprowadzenie bezpośrednich wyborów samorządowych organów wykonawczych. Problem znaczenia tej innowacji ustrojowej i jej implikacji systemowych był przedmiotem analiz ujętych w tekście: *Bezpośrednie wybory organu wykonawczego gminy we Włoszech - w świetle uregulowań prawnych i praktyki ustrojowej*, [w:] J. Itrich-Drabarek, E. Borowska, A. Morawski, D. Przastek (red.), *Samorząd terytorialny w Polsce – reforma czy kontynuacja ?*, Elipsa, Warszawa 2015, s. 107-129.

Do reprezentatywnych kierunków zmian w systemie władzy publicznej należą reformy decentralizacyjne. Zagadnienie to zostało poruszone w dwóch pracach: jednej poświęconej procesowi decentralizacji we Włoszech (*Proces decentralizacji w Republice Włoskiej*, „Przegląd Sejmowy” 2007, nr 6 (83), s. 109–133), oraz w drugiej, analizującej decentralizację administracji publicznej we Francji (*Decentralizacja administracji publicznej we Francji*, [w:] *Demokratyczna modernizacja sfery publicznej*, K.A. Wojtaszczyk, A. Mirska (red.), Toruń 2012, s. 44–70). Problemy ustrojowe, organizacyjno-strukturalne i funkcjonalne administracji rządowej były ponadto przedmiotem analizy w dwóch opracowaniach, jednym poświęconym rozwiązaniom i praktyce francuskiej oraz w drugim, którego obiektem był analogiczny fragment włoskiego systemu administracyjnego: *Administracja rządowa w Republice Francuskiej*, [w:] T. Okrasa (red.), *Administracja, polityka, ekonomia, Administracja i społeczeństwo*, vol. 3, WSAS, Warszawa 2009, s. 13–34; *Administracja rządowa w Republice Włoskiej*, [w:] T. Okrasa (red.), *Administracja, bezpieczeństwo, państwo prawa, Administracja i społeczeństwo*, vol. 2, WSAS, Warszawa 2007, s. 21–66. Zagadnienia szczegółowe związane z administracją rządową we Włoszech analizowałam ponadto w artykule pt. *Politycy i urzędnicy w administracji rządowej we Włoszech*, [w:] T. Okrasa (red.), *Współczesne problemy administracji publicznej*, Administracja i społeczeństwo, WSAS,

Warszawa 2006, s. 93–115; oraz w studium pt: *Urząd prefekta w Republice Włoskiej*, (w:) *Studia nad ustrojoznawstwem i administracją, Księga jubileuszowa dla prof. Michała T. Staszewskiego*, (red.) J. Zieliński, Siedlce 2006, s. 257–268. Ten cykl publikacji pozwolił na realizację celu, którym było uchwycenie tendencji rozwojowych zachodzących w administracji publicznej analizowanych z perspektywy politologicznej, w szerszym kontekście systemowym.

Aktualnym, ważnym i niezwykle inspirującym zagadnieniem badawczym są również systemy rządzenia metropoliami. Poszukiwanie optymalnych systemów ustrojowych dla obszarów i miast metropolitalnych stanowi wyzwanie, przed którym stoją współczesne państwa. Analizę instytucjonalno-normatywną oraz refleksję teoretyczną zogniskowaną na procesie kreowania rozwiązań instytucjonalnych oraz identyfikację głównych problemów funkcjonalnych miast metropolitalnych przeprowadziłam na kanwie przypadku włoskiego. Celem pracy pt. *Miasta metropolitalne we Włoszech in statu nascendi – próba racjonalizacji systemu samorządu terytorialnego*, [w:] K. Kuć-Czajkowska, M. Sidor (red.), *Miasta, aglomeracje, metropolie w nurcie globalnych przemian*, Lublin 2014, s. 153–177, było omówienie wieloetapowego procesu konstruowania normatywnych ram dla miast metropolitalnych w tym państwie oraz źródeł trudności w ich implementowaniu. Celem przeprowadzonych badań było m.in. sformułowanie konkluzji wynikających z włoskich doświadczeń, a mających wartość komparatywną i uogólniającą. Walorem tego opracowania jest nie tylko warstwa poznawcza, ale i ekspertyzalna, wpisująca się w krąg polskiej debaty nad modernizacją systemu samorządowego i administracyjnego miast o charakterze metropolitalnym.

Równolegle podejmowałam poboczne przedsięwzięcia badawcze dotyczące polskiego systemu ustrojowego – ze szczególnym uwzględnieniem lokalnego wymiaru – oraz stosowne działania mające na celu prezentację ich wyników: w formie wystąpień na konferencjach międzynarodowych oraz w formie obcojęzycznych publikacji zagranicznych. W tym celu nawiązałam współpracę z ośrodkami naukowo-badawczymi w państwach Europy Wschodniej (Łotwa i Rosja), mając m.in. na względzie paradoksalnie niski stopień obecności polskiej problematyki i polskich autorów w aktualnej debacie naukowej prowadzonej w tych krajach. Do tej grupy opracowań należą: *Modernization of local government in Poland in context of Europeanization process*, (w:) I. Stecenko (red.), *The transformation process of law, the regional economy and economic policy: the relevant economic and political and legal issues. International Scientific Conference Proceedings*, Riga 2014, s. 355–361; *Local government in*

Poland towards democratization and modernization, [w:] *Источники частного и публичного права: сборник научных трудов по материалам III ежегодной Международной науч-но-практической конференции 28 марта 2014 г.*, Р.В. Пузиков (red.), Тамбов: 2014, s. 270–277.

ad 3. Instytucje demokracji bezpośredniej (na różnych szczeblach organizacyjnych państwa)

W tym obszarze badań naczelne miejsce zajmuje monografia opracowana we współautorstwie z E. Zielińskim i J. Zielińskim pt. *Referendum w państwach Europy*, Warszawa 2003. Publikacja ta zawiera cztery przygotowane przeze mnie rozdziały omawiające instytucje referendum we Francji, Włoszech, Szwecji oraz Wielkiej Brytanii. Monografia stanowiła jedną z pierwszych pozycji w polskiej literaturze przedmiotu poruszającej kompleksowo zagadnienie instytucji referendum, uwzględniając rozwiązania normatywno-instytucjonalne, aspekty funkcjonalne, empiryczną analizę praktyki stosowania oraz predyktywne refleksje dotyczące kierunków rozwoju tych instytucji demokracji bezpośredniej w państwach Europy i w Polsce. Publikacja została wyróżniona nagrodą Rektora UW w 2003 r., należy również do często cytowanych pozycji literatury dotyczących problematyki instytucji demokracji bezpośredniej.

Ten obszar tematyczny znalazł ponadto swoje odzwierciedlenie w przygotowanych przeze mnie rozdziałach opublikowanych w kilku pracach zbiorowych. Pierwszym z nich była praca pt. *Instytucja referendum ratyfikacyjnego w procesie integracji w Europie*, [w:] T. Mołdawa, K.A. Wojtaszczyk, A. Szymański (red.), *Wymiar społeczny członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, Warszawa 2003, s. 357–370, stanowiąca próbę komparatywnego spojrzenia na instytucję referendum w świetle praktyki wybranych państw w obszarze decydowania w sprawach związanych z procesami integracji europejskiej. W opracowaniu tym uzasadniam tezę o istotnym znaczeniu mechanizmu referendalnego dla legitymizowania decyzji dotyczących procesów integracji europejskich.

Kwestia (de)legitymizowania decyzji władz instytucjonalnych odnośnie do reformy konstytucyjnej w trybie referendum znalazła się w centrum rozważań zawartych w studium pt.: *Demos contra Kratos ? uwarunkowania i implikacje referendum konstytucyjnego we Włoszech z 4 grudnia 2016 r.* [w:] *Pomiędzy demokracją a autorytaryzmem. Doświadczenia polityczno-ustrojowe państw współczesnych*, J. Wojnicki, J. Zaleśny (red.), Warszawa 2018, s.

283-307. Analiza przypadku referendum konstytucyjnego z 2016 r. stanowiła punkt odniesienia dla poszukiwania odpowiedzi na pytanie: w jakim stopniu instytucja referendum może stanowić naturalny wentyl bezpieczeństwa w momentach zaburzeń funkcjonowania systemu demokratycznego poprzez uruchamianie mechanizmu korygującego procesy decyzyjne i łagodzącego niewydolności formuły przedstawicielskiej, a w jakim stopniu staje się instrumentem niesterowalnym, nieprzewidywalnym w skutkach i tym samym zagrażającym utrzymaniu równowagi systemowej. W toku analiz zostały poddane weryfikacji następujące hipotezy pomocnicze: 1) rządy odwołują się do instrumentu referendalnego w celu wzmocnienia swej legitymacji do prowadzenia określonej linii politycznej i reform; 2) „referendum kontrolowane” (z inicjatywy władzy) skutkuje wzmocnieniem legitymizacji i wpływu danego podmiotu władzy – realizuje zatem funkcję pro-hegemoniczną; 3) referendum jest z punktu widzenia wyborcy „głosowaniem drugiego rzędu” (*second order elections*) co ma odzwierciedlenie w niższej frekwencji w stosunku do wyborów parlamentarnych, 4) polityzacja referendum i personalizacja kampanii wpływa na zachowania wyborcze poprzez zwiększenie poziomu frekwencji oraz na proces decydowania poprzez deformację preferencji wyborczych odnośnie do przedmiotu głosowania *sensu stricto*; 5) nadmierna złożoność i techniczno-prawny charakter przedmiotu referendum skutkuje tym, że decydowanie wyborcze staje się nie merytoryczne; 6) polityzacja i spersonalizowanie referendum wyzwala mechanizm społecznej rozliczalności wertykalnej (*vertical accountability*) w odniesieniu do danego podmiotu władzy.

W pracy pt. *Instytucjonalizacja referendum regionalnego i lokalnego w Republice Włoskiej*, [w:] *Ustrój polityczny państwa. Polska, Europa, świat*, S. Sulowski, J. Szymanek (red.), Warszawa 2013, s. 240–254, rozwinięte zostały wątki wcześniej szerzej niepodejmowane, związane z proliferacją instrumentów bezpośredniego uczestnictwa w procesach decydowania publicznego oraz przenikaniem i rozwojem instytucji demokracji bezpośredniej (referendum) na subpaństwowych poziomach organizacyjnych państwa. Rozwiązania i doświadczenia Włoch w tej mierze są szczególnie istotne i reprezentatywne dla zarysowujących się uniwersalnych tendencji poszukiwania i implementowania zróżnicowanych instytucji i mechanizmów angażowania obywateli w demokratyczne procesy polityczne o bezpośrednim lub semi-bezpośrednim charakterze. Doświadczenia włoskie ponownie stały się obiektem analiz oraz bazą wyjściową dla propozycji pewnych uogólniających ustaleń w tym obszarze.

W studium pt. *Instrumenty partycypacji społecznej na szczeblu lokalnym w Republice Włoskiej*, [w:] *Partycypacja społeczna w samorządzie terytorialnym*, B. Dolnicki (red.), Warszawa 2014, s. 832–849, podejmuję refleksję na temat rozszerzania klasycznego instrumentarium demokratycznych instytucji zapewniających udział w sprawowaniu władzy i rozwiązań ustrojowych o nowe formy uczestnictwa obywatelskiego w lokalnych systemach władzy publicznej. W części konkludywnej tekstu wskazuję na zachodzące fluktuacje w obszarze rozwijania instytucji, mechanizmów i narzędzi uczestnictwa obywatelskiego oraz praktyki ich wykorzystywania – tendencje są zmienne i poddawane koniunkturalnym wahaniom, przy utrzymującej się jednocześnie presji oddolnej ukierunkowanej na dalsze dowartościowywanie elementów uczestnictwa, wzmocnienia instrumentów służących identyfikacji i egzekwowania odpowiedzialności, zapewnienia równego i inkluzywnego dostępu do procesów współdecydowania o sprawach społeczności lokalnych.

Problematyka instytucji i mechanizmów decydowania w ramach demokracji bezpośredniej została podjęta również w opracowaniu pt. *Mechanizmy decydowania w trybie demokracji bezpośredniej w Polsce*, [w:] *Decydowanie publiczne – Polska na tle innych państw członkowskich Unii Europejskiej*, G. Rydlewski (red.), Warszawa 2011, s. 231–261. W tej ostatniej rozprawie skoncentrowałam się na ujęciu teoretyczno-aksjologicznym, rozwiązaniach prawnych dotyczących bezpośrednich metod uczestniczenia w rozstrzyganiu spraw publicznych oraz praktyki stosowania mechanizmów i procedur demokracji bezpośredniej w Polsce, a także podjęłam próbę ukazania polskich instytucji i doświadczeń w szerszym komparatywnym kontekście.

ad 4. Współczesny system polityczny Włoch

Ten obszar badawczy wyznacza chronologicznie pierwsza indywidualna publikacja monograficzna pt. *Reforma instytucji politycznych w Republice Włoskiej w latach 90. XX w.*, Warszawa 2004. Monografia bazuje w dużej mierze na badaniach przeprowadzonych w toku przygotowywania rozprawy doktorskiej oraz realizowanych podczas pobytów studyjnych we Włoszech w ramach stypendium rządu włoskiego. Publikacja ta stanowi swego rodzaju wizytówkę jednego z głównych kierunków moich badań i stałych zainteresowań naukowych, które dotyczą szeroko postrzeganych zagadnień ustroju politycznego Włoch współczesnych.

Zagadnienie reform instytucjonalnych stanowiące przedmiot kompleksowej analizy w wyżej wspomnianej monografii stanowi wciąż aktualny i ważny – jeśli nie centralny – wątek

dyskursu naukowego i debaty publicznej we Włoszech. Jednym z podstawowych elementów tego dyskursu, dotyczącym kwestii fundamentalnej i newralgicznej zarazem dla funkcjonowania reżimu politycznego, jest reforma systemu wyborczego. Stała się ona stałą się przedmiotem analizy zawartej w studium pt. *Meandry reform wyborczych w Republice Włoskiej* („Studia Politologiczne” nr 35, 2015, s. 242–271). Praktyka ustrojowa Włoch w tym obszarze (wdrażane i testowane były cztery różne modele systemu elektorального) dostarczyła niezwykle inspirującego materiału do analiz procesów reformowania prawa i systemu wyborczego w kontekście traktowania tych zmian jako panaceum na dysfunkcje systemu politycznego. Działalność włoskiego ustawodawcy w tej mierze można określić jako szczególnie przejaw stosowania inżynierii wyborczej. Na kanwie analizy tych doświadczeń zostały podjęte niektóre wątki uogólniającej refleksji mającej na celu wskazanie rzeczywistych oraz potencjalnych efektów takich inicjatyw dla funkcjonowania i transformacji zachodzących w obrębie systemu politycznego. Swego rodzaju rozwinięcia tych wątków podjęłam się w kolejnej publikacji (*Włochy*, [w:] J. Szymanek (red.), *Niedemokratyczne wymiary demokratycznych wyborów*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2016, s. 305-334.), której celem było zweryfikowanie hipotezy proponującej umiejscowić kwestię inżynierii wyborczej w kontekście ujawniania się zjawisk dysfunkcyjnych i zagrożeń dla systemu demokratycznego.

Na tym polu realizowałam również szczegółowe badania dotyczące niektórych specyficznych komponentów reżimu politycznego Włoch. Dwukrotnie przedmiotem badań uczyniłam przywództwo polityczne Silvia Berlusconi. W pracy pt. *Silvio Berlusconi – superstar telepolityki*, [w:] J. Miecznikowska (red.), *Politycy europejscy XXI wieku*, Toruń 2013, s. 35–77, udowadniam tezę o szczególnej roli Berlusconi w procesie transformacji systemu politycznego Włoch rozpoczętej w połowie lat 90. XX w. Analizując postać, program i karierę polityczną oraz dokonania Berlusconi, podkreślam efekt synergii, jaki w sposób szczególny zaistniał w tym przypadku pomiędzy sferą polityki a światem mediów i biznesu. Berlusconi jako przywódca polityczny i premier Włoch odegrał kluczową rolę w wyznaczaniu kierunków i nadawaniu szczególnej specyfiki przeobrażeniom reżimu politycznego w okresie zwanym w literaturze włoskiej mianem II Republiki. W analizie zjawiska „berlusconizmu” przyjął założenie, że należy je umiejscowić w kontekście zachodzących zmian kulturowych oraz przewartościowań dokonujących się w społecznej percepcji polityki. W wzmiankowanym tekście przywództwo Berlusconi zostało zanalizowane przez pryzmat zmian związanych z mediatyzacją i personalizacją polityki

włoskiej. Rozwinięcie niektórych powyższych tez znalazło swój wyraz w artykule pt. *Casus Silvio Berlusconi – nowy typ przywództwa?*, zamieszczonym w recenzowanym czasopiśmie elektronicznym Ośrodka Analiz Politologicznych UW *E-Politikon* <http://oapuw.pl/e-politikon-nr-102014/> (ten sam tekst, z drobnymi zmianami i pod zmodyfikowanym tytułem: *Silvio Berlusconi – przywództwo w epoce postpolityki*, został ponadto udostępniony na prośbę redakcji tygodnika „Wszystko co najważniejsze” na stronach internetowych <http://wszystkoconajwazniejsze.pl/izolda-bokszczanin-silvio-berlusconi-nowy-typ-przywodztwa/>). Tym razem główna teza poddana weryfikacji brzmiała: Berlusconi jest uosobieniem nowego typu przywództwa politycznego o neopopulistycznym charakterze (nawiązującym częściowo do tradycji włoskiego nurtu antypolitycznego), który nie tylko znacząco wpłynął na ukształtowanie włoskiej sfery politycznej lat 90. XX w. ale emanował na współczesne funkcjonowanie innych systemów demokratycznych. W toku analiz udało się wykazać, że ten typ przywództwa, podlegając kolejnym mutacjom, nadal funkcjonuje we włoskiej polityce i reprezentują go pierwszoplanowe postacie aktualnie największych sił politycznych (przywołując tylko najbardziej spektakularne przykłady: Matteo Renziego czy Beppe Grilla).

Zagadnienie funkcjonowania systemu partyjnego w fazie przeobrażeń i powstawania zrębów nowej konfiguracji sceny politycznej Włoch w przełomowym okresie połowy lat 90. znalazło swoje odzwierciedlenie w studium pt. *Kryzys chadecji włoskiej i erozja jej elektoratu w latach 90. XX wieku*, [w:] *Przestrzeń polityki i spraw wyznaniowych*, B. Górowska (red.), Warszawa 2004, s. 39–62. Chrześcijańska Demokracja (DC) stanowiła formację, która przez niemal półwiecze była dominującą siłą polityczną I Republiki, wyznaczając kierunki rozwoju państwa i wpływając na utrwalenie się pewnych specyficznych rysów funkcjonowania włoskiego systemu politycznego (w tym na wykształcenie się praktyki określanej mianem *partitocrazia*). Na początku lat 90. znalazła się w głębokim kryzysie ideowym, organizacyjnym, kadrowym i została poddana procesom wewnętrznej dezintegracji oraz erozji wpływów wyborczych. Jedną z dowodzonych tez jest stwierdzenie, że kryzys DC pociągnął za sobą rekonfigurację całego systemu partyjnego, a także stał się katalizatorem wielu dalszych przemian instytucjonalnych we Włoszech.

Syntetyzujące omówienie podstawowych cech i elementów systemu polityczno-ustrojowego Włoch zostało zawarte w rozdziale pt. *Republika Włoska*, [w:] K.A. Wojtaszczyk, M. Poboży (red.), *Systemy polityczne państw Unii Europejskiej*, tom II, Liber, Warszawa 2013, s. 667–720. Praca ta została opublikowana w ramach obszernego

opracowania obejmującego systemy polityczne wszystkich państw członkowskich Unii Europejskiej, z zastosowaniem wspólnej metodologii i ujednoliconego schematu analizy. Praca stanowi politologiczną analizę instytucji ustrojowych, tradycji politycznych, głównych elementów systemu partyjnego, grup interesów, otoczenia kulturowego, polityki europejskiej. W odniesieniu do całego projektu wydawniczego (dwutomowej publikacji) pełniłam ponadto funkcję konsultanta merytorycznego w zakresie instytucji rządów w poszczególnych systemach politycznych.

Zagadnienie szczegółowe związane z proceduralno-normatywnymi aspektami włoskich rozwiązań dotyczących procesów integracji europejskiej, w odniesieniu do procedury ratyfikowania traktatów wspólnotowych, zostało zanalizowane w rozdziale pt. *Włochy*, opublikowanym w pracy zbiorowej *Prawno-ustrojowy wymiar ratyfikacji traktatów wspólnotowych*, K.A. Wojtaszczyk (red.), Warszawa 2007, s.469–482. W tekście postawiona została teza brzmiąca: Republika Włoska, mimo przynależności do grupy państw założycielskich Wspólnot Europejskich i długoletniej praktyki współuczestniczenia w kształtowaniu procesów integracji, charakteryzuje się raczej jedynie wtórnym, symboliczno-retorycznym zaangażowaniem w te procesy. Sama procedura ratyfikowania umów międzynarodowych nie przewiduje możliwości zastosowania referendum w przedmiocie traktatów wspólnotowych, ale jedynie ścieżkę parlamentarną. Taka konstrukcja procedury ratyfikacji dodatkowo przyczyniła się do przesunięcia debaty nad sprawami europejskimi na forum parlamentarne, bez szerszych implikacji dla percepcji społecznej dotyczącej strony formalnej zaawansowania procesów integracyjnych.

Próba identyfikacji elementów konstytutywnych oraz propozycja wyjaśnienia sposobów i przebiegu formułowania włoskiej doktryny integracji europejskiej została podjęta w studium pt.: *Włochy*, [w:] K. Zuba (red.), *Doktryna integracyjna państw europejskich*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2017, s. 71-92. Opracowanie to dostarcza refleksji rzucającej dodatkowe światło na specyfikę funkcjonowania włoskiego systemu politycznego w wymiarze europejskim.

Funkcjonowanie włoskiego systemu wciąż pozostaje zdeterminowane przez rozmaite postacie kryzysów dotykających najważniejszych sfer życia politycznego, społecznego i gospodarczego. Niezwykle złożony problem utrzymywania się dysfunkcji systemowych i ujawniania kolejnych stanów krytycznych oraz predykcji odnoszących się do aktualnych tendencji rozwojowych był przedmiotem analiz osnutych na kanwie sytuacji po wyborach

parlamentarnych z 2018 r. zawartych w artykule pt.: *Trójwymiarowy kryzys we Włoszech*, „Polski Przegląd Dyplomatyczny”, PISM, nr 2 (73) 2018, s. 125-135.

Jedną z niezwykle istotnych i aktualnych manifestacji kryzysu opisującego stan systemu politycznego Włoch jest kryzys migracyjny, wywołany skrajnym nasileniem (w ostatnich latach) tego fenomenu. Kwestia uchodźstwa i migracji znalazła się w efekcie w centrum bieżącego dyskursu partyjnego oraz zainteresowania opinii publicznej. Analizę tego zagadnienia oraz propozycję wyjaśniającą zawarłam w rozdziale pt. *Włochy*, [w:] pracy zbiorowej pod redakcją KA. Wojtaszczyka i J. Szymańskiej, *Uchodźcy w Europie - uwarunkowania, istota, następstwa*, Warszawa 2016, s. 311-335. Podkreślam w nim, że problem absorpcji fali uchodźców i migrantów nabrał we Włoszech bezprecedensowej wagi politycznej, nie tylko w wyniku dramatycznej intensyfikacji i skali zjawiska (uwarunkowania zewnętrzne), lecz także w konsekwencji nieskutecznej i nieadekwatnej odpowiedzi systemowej (uwarunkowania wewnętrzne).

Powyższa prezentacja osiągnięć naukowych ma charakter intencjonalnie selektywny. Jej założonym celem było zobrazowanie rozwoju mojego warsztatu badawczego oraz postępów w eksplorowaniu nowych obszarów, które w początkowej fazie osadzone były na kanwie analizy instytucjonalnej ustrojów politycznych (zogniskowanej głównie na rozwiązaniach włoskich i francuskich). W kolejnych latach konsekwentnie poszerzałam merytoryczny zakres badań oraz stosowane podejścia metodologiczne, a odkrywane zależności inspirowały mnie do podejmowania dalszych, pogłębionych analiz oraz towarzyszących im wysiłków eksplanacyjnych. Szczegółowy i kompletny wykaz opublikowanych prac oraz informacja o innych, niesygnalizowanych wyżej osiągnięciach badawczo-naukowych jak również pozostałych polach i formach działalności naukowej (w tym w szczególności: o udziale w projektach badawczych, programach i stażach realizowanych za granicą, nagrodach naukowych, uczestnictwie w konferencjach naukowych, członkostwie w organizacjach naukowych, osiągnięciach dydaktycznych i organizacyjnych, popularyzacji nauki) zostały zawarte w odrębnym załączniku (nr 4).

Izolda Belorucanu - Gales